

AZ INTÉZET ÉLETÉBŐL

Külföldi kongresszusok 1959-ben*

Petrarca-kongresszus Aix-en-Provence-ban

1959 ápr. 1—5-ig, Aix-en-Provenceban, Provence fővárosában tartotta harmadik nemzetközi kongresszusát az Associazione Internazionale per gli Studi di lingua e letteratura italiana. Az Associazione 1951-ben alakult meg, Firenzében, a szorosabbra fűzendő nemzetközi tanulmányi kapcsolatok erősítésére. Első és díszelnöke a nagynevű irodalomtörténész, *A. Momigliano* volt. A jelenleg *U. Bosco* és *E. R. Vincent* professzorok mint elnökök és *V. Branca* professzor mint főtitkár irányításával működő egyesület 3. kongresszusának általános témája Petrarca s a petrarkizmus volt.

Az első napon hangzott el *Giuseppe Billanovich*, fribourgi egyetemi tanár rendkívül gazdag, Petrarca hagyatékát sokoldalúan elemző nagy előadása. Ez volt a kongresszusnak leginkább programadó, a kutatómunka távlataira mutató előadása. A második napon a nagynevű *É. Gilson* előadása hangzott el, Petrarca s a középkori patrisztika kapcsolatairól. Ezt egészítette ki *P. Courcelle* professzor előadása. A kongresszus megbeszélései, vitái különösen *U. Bosco*, római egyetemi tanár, igen érdekes és magas színvonalú stílustanulmánya (A *Canzoniere* stílusa) nyomán élénkültek meg, valamint azokban a hozzászólásokban, melyeket a nagynevű spanyol akadémikusnak, *Damaso Alonso*-nak a Petrarca vers formaelemeiről szóló részletes elemzése váltott ki.

A kongresszuson mintegy 200 meghívott vett részt húsz országból. Kiemelkedően értékes hozzászólások hangzottak el *G. Di Pino* (G. dell Casa petrarkizmusa), *G. Martellotti* (Petrarca latinítása), *G. Petronio* (Petrarca politikai versei), *M. Sansone* (Petrarca a romantikus poétikában), *G. Santangelo* (Bembo petrarkizmusa), *R. Tissoni* (Petrarca és Bruno) és *R. Van Nuffel* (Egy belga petrarkista: Phil. Van Maldeghem) professzorok részéről. A magyar kutatás eredményeiről az MTA küldöttjeként *Szaunder József*, Irodalomtörténeti Intézeti osztályvezető, az Egyetem küldöttjeként *Kardos Tibor* professzor és *Sallay Géza* adjunktus számoltak be hozzászólásaikban.

A szervezési nehézségeken urrá lett szervezőbizottság vezetőit *P. Arrighi* és *G. Baldini* professzorokat illeti meg elsősorban köszönet a kongresszus sikeréért. Az egymáshoz lazán kapcsolódó főelőadások és hozzászólások során a Petrarca kutatásnak különösen két jellegzetessége domborodott ki: 1. a nagyszabású forrás kutató és szövegkiadó munka és általában Petrarca történelmi helyének a középkor végén való kijelölése (amivel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy Petrarcanak középkori gyökereit, világnézeti forrásait a kellenél erősebben hangsúlyozták); 2. Petrarca költői nyelvének, stílusának elmélyült elemzése, mely azonban a formalisztikus módszerek alkalmazásának veszélyével is járt. A viták során — különösen *G. Petronio* professzor hozzászólásaiban — e tévedésekről vagy túlzásokról is esett kritikai szó.

Különös eredménye volt a kongresszusnak az a széles skálán kibontakozó személyes tapasztalatcseréje, melyet a szervezőbizottság maga is nagy előzékenységgel mozdított elő. Ezt is figyelembe véve a Petrarca-kongresszus egészében véve igen sikerültnek mondható, nem utolsósorban azért, mert egészséges politikai légkörben, szabad viták útján nyitott fórumot nyugati és keleti irodalomtudósok tapasztalatcseréjére és baráti találkozására.

Sz. J.

* Részletes beszámoló a kongresszusról a Világirodalmi Figyelőben jelenik meg.

Hviezdoslav-ülésszak Alsókubinban

1959 tavaszán az alsókubini Hviezdoslav-múzeum a nagy költő születésének 110. évfordulója alkalmából ünnepi előadás-ciklust rendezett. Ennek keretében felkérte Intézetünk tudományos munkatársát, *Sziklay László* kandidátust is, hogy számoljon be Hviezdoslav magyar kapcsolatait elemző eredményeiről. A május 20-án lezajlott előadásnak népes közönsége volt, s azt hosszantartó megbeszélés követte, amelyen a kérdés tisztázása sok vonatkozásban jutott előbbre. Egy hetes csehszlovákiai tartózkodása során Sziklay ezen kívül a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének munkatársaival folytatott megbeszéléseket, Alsókubinban Hviezdoslav hagyatékában számos új magyar vonatkozást talált, s részt vett annak az emléktáblának a leleplezésén, amelyet a „Csósz felesége” c. epikus költeményt ihlető csószház falában helyeztek el.

Humanizmus-kongresszus Wittenbergben

A Német Tudományos Akadémia 1959. július 3—8-ig nemzetközi tudományos kongresszust rendezett Wittenbergben, Luther és Melancthon városában. E tudományos összefogó közép- és kelet-európai reneszánsz és humanizmus problémáival foglalkozott. A vendéglátó Német Demokratikus Köztársaság tudósain kívül még hét ország: Belgium, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Nyugat-Németország és Románia szakemberei vettek részt rajta.

A kongresszus résztvevői a téma jellegének megfelelően számos tudományág irányából igyekeztek megvilágítani a közép- és kelet-európai reneszánsz problémáit. Az irodalom és művészettörténeti előadások mellett nagy számban voltak általános művelődéstörténeti, pedagógiai és tudománytörténeti jellegű előadások is.

Intézetünket a kongresszuson *Klaniczay Tibor* és *Pirnát Antal* képviselték „A magyar késő-reneszánsz problémái (ujsztoa és manierizmus)” illetve „Az antitrinitárius humanista Sommer János kolozsvári működése” c. előadásokkal.

A magyar küldöttség tagjai közül még *Angyal Endre*, *Balázs János*, *Berényiné Révész Mária* és *Gerevich László* tartottak sikeres előadásokat. Magyar szempontból különös figyelmet érdemelt még *Henrik Becker* jénai professzor Balassi Bálintról szóló érdekes előadása.

A kongresszus anyagának publikálásáról a Német Tudományos Akadémia a közeljövőben gondoskodik. Érdeklődésre tarthat számot a kiadvány, amelynek anyaga valószínűleg még többet fog magában foglalni, mint amennyi Wittenbergben elhangzott, ugyanis számos meghívott, aki valamilyen okból magán a kongresszuson nem jelenhetett meg, előadását írásban küldte meg a rendezőségnek.

P. A.

Konferencia a közép- és kelet-európai nemzetek irodalmi újjászületéséről, Prágában*

A Csehszlovák Tudományos Akadémia Szláv Intézetének elgondolásából és rendezésében 1959. nov. 2-ától 5-éig — a Csehszlovák Tudományos Akadémia prágai székházában — háromnapos munkaértekezlet tárgyalta meg a közép- és kelet-európai nemzeteknek a felvilágosodással és nemzeti újjászületéssel kapcsolatos ideológiai, irodalomtörténeti és esztétikai problémáit. A konferencia szervezője s irányítója *Julius Dolanský* akadémikus, egy. tanár, a Szláv Intézet igazgatója volt, akinek tézisei — a külföldi vendégek jó előre megkapták — mind szervezési, mind tartalmi tekintetben jól készítettek elő az értekezletet. A konferencián — elnökei *Julius Dolanský* és *Karol Rozenbaum* akadémikusok voltak — részt vett *Eduard Winter*, egy. tanár, a Német Tud. Akadémia tagja, a berlini Szláv Intézet tört. osztályának vezetője, *Zdiszlav Libera*, a varsói egyetem tanára, *Petar Dinekov*, a szófiai egyetem tanára, akadémikus, magyar részről az MTA Irodalomtörténeti Intézetének képviseletében *Szauder József* osztályvezető. Német részről még *Helmuth Grasshoft* és *Ulf Lehmann*, a berlini Szláv Intézet tud. munkatársai szoltak hozzá a vitás kérdésekhez. Belföldről a Csehszlovák Tud. Akadémia nyelvtudományi és irodalomtörténeti intézeteinek, a Károly Egyetemnek, a Csehszlovák-Szovjet Intézetnek, a brnoi bölcsészeti karnak, az olomouci Palaky-egyetemnek, az Orosz nyelvi és irodalmi főiskolának küldöttei vettek részt a konferencián, a Szlovák Tud. Akadémián és a külföldi vendégeken kívül.

Julius Dolanský akadémikus bevezető előadásának a fogalmakat tisztázó s a feladatokra nagy részletességgel rámutató direktíváit két másik főelőadás elemezte tovább: *Ludvík*

* Részletes beszámoló a konferenciáról a Világirodalmi Figyelőben jelenik meg.

Svoboda, akadémikus, a nemzeti újjászületést előkészítő társadalmi és ideológiai tényezők alapos felméréseivel és *Felix Vodička*, akadémikus, a cseh nemzeti újjászületés gyökereinek, s jozefinizmus problémáinak elemzésével. A hozzájuk fűződő vitában sokan vettek részt, elsősorban *Jan Mukařovský* akadémikus és a külföldi vendégek, akiknek hozzászólásai közül *E. Winter* professzor módszertani, az előzményekre pontosan rámutató előadása emelkedett ki; továbbá *Karel Krejčí*, akadémikus, rendkívül gazdag és nem egyszer polemikus hozzászólásaival, *J. Vávra* professzor és *Karol Rozenbaum*, akadémikus. Igen tanulságos volt, nem utolsósorban a magyar kutatókat is közvetlenül érdeklő, *R. Pražák* brnoi asszisztensnek a kölcsönös kapcsolatokat újszerűen megvilágító előadása, valamint *Slavomír Wollmann*, tud. kutatónak a dráma történetét, műfaji fejlődését elemző értékes, esztétikai és irodalomtörténeti igényű referátuma, valamint *Milán Kudělka* tud. kutatónak a felvilágosodás történetírásáról szóló kiselőadása.

A nagysikerű s eredményekben gazdag konferencia először egyesítette a közép- és kelet-európai felvilágosodás és nemzeti újjászületés irodalomtörténetész kutatóit nagyszabású tapasztalatcserén: spontánul merült fel a konferencia eredményei bővítésének terve egy későbbi időpontban s más országban tartandó munkaértekezlet formájában; erre — a konferencia állásfoglalásának értelmében — Budapestet lehetne javasolni, és pedig egy jozefinizmus ülésszak rendezése tárgyában. Jelentős volt a konferencia eredménye módszertani (a jozefinus korszak jelentősége, a népi erők szerepe: falu és város arculata, a színház jelentősége, a soknemzetiségű országok nemzeti mozgalmainak problémái stb.) és tartalmi tekintetben egyaránt, a gazdasági, az ideológiai, politikai, történettudományi alapkérdések épp-úgy szóba kerültek, mint a sajátos irodalomtörténeti és esztétikai összefüggések. S ez összefüggések közt a magyarság szerepének kutatása — cseh és szlovák kutatók részéről is! — különösen figyelmet a mi feladatainkra, a szomszédos nemzetek irodalmának men-nél mélyebb megismerésére és kutatására.

A nagyon meleg, őszintén baráti légkörben lezajló találkozó eredményeit további, hasonlóan sikeres tanácskozásonak kell megszilárdítani. A kezdeményezésért s az első sikerekért — nem utolsósorban a külföldi kutatók kedves, figyelmes vendégül látásáért — a Csehszlovák Tudományos Akadémiát, kiváltképp Szláv Intézetét, igazgatóját, *Dořanský* akadémikust és kedves munkatársait illeti meleg köszönet. Sz. J.

Schiller-ünnepségek a Német Demokratikus Köztársaságban

Friedrich Schiller születésének 200. évfordulójára a Német Demokratikus Köztársaság Weimarban és Jénában rendezett ünnepségei 1959. november 6-tól 14-ig tartottak. Magyar részről az ünnepségeken *Waldapfel József* akadémikus (9-én és 10-én) *Halász Előd* egyetemi tanár (8-tól 14-ig) és *Vajda György Mihály* az Irodalomtörténeti Intézet munkatársa (6-tól 14-ig) vett részt.

Az ünnepségeket négynapos tudományos konferencia vezette be a weimari Nationale Forschungs- und Gedenkstätten rendezésében. Összesen hat referátum és számos hozzászólás, valamint kutatási beszámoló hangzott el a konferencián, amely feladataul tűzte ki, hogy megrajzolja Schiller valódi képét a történelemben. A Schiller-év nyugat-német irodalmával szemben, amely a költőt igyekszik elszakítani gondolkodásának a felvilágosodásba nyúló gyökereitől, tagadja ifjúkori lázadásának forradalmasító jellegét, egyoldalúan kihangsúlyozza a francia forradalommal szemben elfoglalt elutasító álláspontját, igyekszik Schillerből olyan művészegyeniséget formálni, akinek csak a mesterség titkai lényegesek — e szándékosan torzító felfogással szemben a konferencia Schiller hűségének bemutatására törekedett, hogy a maguk értéke szerint segítse a költő humanus eszméinek, forradalmi lendületének és forradalmasító hatásának érvényesülését. A konferencia fő tárgya Schiller idealista filozófiai álláspontjának és a francia forradalomról vallott nézeteinek helyes megvilágítása, megértése és magyarázata volt. A referátumok és hozzászólások nyomán kibontakoztak a nagy humanus demokrata költő és gondolkodó vonásai, aki méltó világhatására és arra, hogy az első helyet foglalja el a költők közül népe tudatában. A konferenciának mintegy az eredményét öntötte formába *Alexander Abusch* miniszter, a négy év előtt először megjelent Schiller-monográfia írója, november 10-én a Weimari Nemzeti Színházban tartott ünnepi beszédében: Schillers Menschenbild und der sozialistische Humanismus.

A konferencia első napi témájához (*Hans-Günther Thalheim*: Volk und Held in den Dramen Schillers) már előzetes megbeszélés szerint hozzászólásra jelentkezett *Vajda György Mihály*, de mivel a rendelkezésre álló 20 perc alatt nem tudta mondanivalóját befejezni, a konferencia elnöksége újabb beszédidőt ajánlott föl a negyedik napra. Schiller drámáinak műfaji kérdéseiről beszélt, az első alkalommal a polgári szomorújáték és a történeti dráma kérdéseiről Schillernél, a második alkalommal speciálisan a *Tel! Vilmos*-ról, mint „humanitás-

dramáról” s ezzel kapcsolatban Schiller végső reagálásáról a francia forradalomra. Mondani-
valója elvi lényege az volt, hogy a tartalmi elemek tekintetbevétele nélkül a műfaji kérdések
sem érthetők és magyarázhatók, viszont ezek hozzá is járulnak a tartalom megvilágításához.

Az ünnepségek két főnapja november 10. és 11. volt; az első napon délelőtt a jéni
Schiller-Egyetem *Dies Academicus* keretében ünnepelte névadóját és díszdoktorrá avatta
Anna Seghers írónőt. Délben az egyetem rektora díszbédet adott az NDK kormányát kép-
viselő *Walter Ulbricht*, a kormányküldöttség és az új díszdoktor tiszteletére kisszámú meg-
hívott delegátus jelenlétében. Este a weimari Nemzeti Színházban volt az NDK kormányának
ünnepi megemlékezése Schillerről. Másnap délelőtt 16 ország képviselője fejezte ki ünnepi
aktus keretében hazája tiszteletét Schiller emléke előtt néhány perces beszédben. Magyar
részről *Halász Előd* szólt, s ez alkalommal a magyar delegáció átnyújtotta az elnökségnek
az ünnepi évfordulóra megjelent magyar Schiller-bibliográfiát, amelyhez *Turóczy-Trostler*
József akadémikus írt előszót. Az ezutáni napokon további nyilvános ünnepségek, koszo-
ruzások, felvonulások következtek, s az ünnepségeket Schiller drámáinak előadásai egészít-
tették ki esténként a színházban.

Az utolsó napok kevésbé feszített programja lehetővé tett kutatómunkát is. *Vajda*
György Mihály Goethehez írott levelek nem egészen rendezett állományát nézte át csaknem
teljesen. A Német Tudományos Akadémia jóvoltából és költségén a Schiller-ünnepségek
után pedig még hat napot Berlinben tölthetett, s a könyvtári munkán kívül továbbvihette
az előző tanulmányút során megindított tárgyalásokat is. Többek között a „Deutsche
Literaturzeitung” szerkesztőségével megállapodott, hogy helyet adnak Intézetünk kiad-
ványainak ismertetésére.

V. Gy. M.

Slowacki-ülésszak Varsóban

Juliusz Slowacki (1809—1849) a nagy lengyel romantikus költő születésének 150.
évfordulója alkalmából magyar küldöttség vett részt az 1959. november 25—28-a közt Varsó-
ban megtartott tudományos ülészakon. A küldöttséget *Sötér István* akadémiai levelező-
tag, egyetemi tanár, az Irodalomtörténeti Intézet igazgatója vezette; tagjai voltak *Kerényi*
Grácia, *Wéber Antal* kandidátus, egyetemi adjunktus, *Tóth Dezső* kandidátus, az Irodalom-
történeti Intézet munkatársa.

A Kultúra és Tudomány Palotájában tartott, mindvégig a legnagyobb érdeklődés
mellett folyó ülészakon a lengyel irodalomtörténészeket kívül aktívan vettek részt a világ
minden részéből összesereglett amerikai, belga, bolgár, cseh, dán, francia, holland, jugoszláv,
kelet- és nyugat-német, osztrák, svájci, orosz, román és ukrán polonisták.

Az élénk, közvetlen, ugyanakkor igen gondosan felépített vita, a több mint 25 refe-
rátum és korreferátum és számos hozzászólás során Slowacki művének szinte minden problé-
májára előkerült s jelentős új kérdésekre is ráirányult a figyelem. Feltűnő s számunkra külön-
ösen megszívlelendő volt — az a különben az életmű természetéből, a vita nemzetközi jel-
legéből is adódó — széles világirodalmi távlat, ezen belül az összehasonlító módszerek el-
fogulatlan alkalmazása, amivel az előadások a költő művét mérték. Bátran nyomozták a
nagy klasszikus minták: Homérosz, Shakespeare, Tasso, Ariosto, Calderon hatását, magától
értetődően mérték prózájának egyes elemeit Walter Scott-éhoz, vetették össze epikájának
jellegét Byronéval, iróniájának tónusát Heiné-ével, kutatták magye egyes motívumainak
általános romantikus változatait. (*Jean Fabre*, *Konrad Górski*, *Stefan Treugutt*, *Stefania*
Ciesielska-Borowska, *Zofia Szmydtowa* és mások előadásai.)

Mindez nem szorította háttérbe művének eszmei-tartalmi elemzését. Ebből a szem-
pontból a legbonyolultabb kérdéseket Slowacki művének hazafisága vetette fel. A vita rész-
letesen kitért művének azokra az elemeire, amelyekből kitűnt, hogy a költő általában a len-
gyel emigráció, milyen mély különbséget tett a cárizmus és az annak elnyomása alatt szen-
vedő nemzetiségek és haladó mozgalmak között. Ugyancsak eszmei okokból kerültek a vita
során előtérbe a 40-es évek elejének realiztikus tendenciái s bőven azok a filológiai bizo-
nyítékok is, amelyek ez idei művének s a mindennapi életnek szoros kapcsolatáról vallottak; —
általában életművének haladó, mának szóló vonásai (*K. Wyka*, *N. I. Balasow*, *Mieczysław*
Inglot és mások előadásai.)

Mindemellett számos, a romantikát általában érintő kérdés körül is viták alakultak
ki (A romantikus stílus és szerkesztés, a romantikus irónia, orientalizmus, a romantika és
szimbolizmus közti kapcsolat stb.); kerekedtek terminológiai viták csakúgy, mint élénk
filológiai diskussziók.

Előadások hangzottak el Slowacki művének más népek irodalmával való kapcsola-
tairól is. A magyar vonatkozásokról a varsói egyetem magyar tanszékének fiatal és tehet-
séges tanársegéde *Andrzej Sieroszewski* számolt be, számot adva többek közt arról, hogy

a Mazepa először Pesten Nagy Ignác fordításában, Egressy Gábor jutalomjátékaént került színre. A lengyel közönség körében jól ismert és nagy szeretettel fogadott *Kerényi Grácia*, Slowacki magyar fordítója főleg a Mazepa 50-es évekbeli magyar visszhangjáról, a költő lírájának néhány kérdéséről, valamint fordítási verstani problémákról szolt.

Sötér István — akit mint a magyar küldöttség vezetőjét nagy rokonszenvvel fogadtak — a Mazepa magyarországi bemutatása kapcsán rámutatott, hogy az általános reformkori lengyel rokonszenv egyik legfontosabb központja éppen Petőfi környezete volt, hogy Slowacki drámájának pesti bemutatása a fiatal Magyarország és a lengyel emigráció közti eddig is sejtett kapcsolatnak egyik fontos láncszeme (s távolabbról Petőfi Bem iránti lelkesedésének is egyik magyarzó tényezője).

A négynapos vita után a külföldi vendégek meglátogatták Krakkót, valamint a wroclawi Ossolineum magyarányú Slowacki-kiállítását. T. D.

Külföldi tanulmányutak 1959-ben

Bor Kálmán tanulmányútja Bulgáriában

A magyar—bolgár akadémiai együttműködési egyezmény alapján 1959. május—júniusában három hetet töltöttem a Bolgár Népköztársaságban.

Tanulmányutam tudományos célkitűzése az 1806—1878 között (Bulgária felszabadulása előtt) Magyarországon, elsősorban a budai, ill. pesti Egyetemi Nyomdában készült bolgár nyelvű kiadványok bibliográfiájának összegyűjtése, áttanulmányozása valamint a kiadásuk történetére vonatkozó irodalom feldolgozása volt. Hazai tudományos irodalmunk e neves nyomdánk idegen nyelvű kiadványai közül a bolgár nyelvűekről feljelen megbízhatatlan adatokat közölt a múltban, mert csak kis töredékük található meg a hazai gyűjteményekben, s mert nem ismerte fel e kiadványok jelentőségét a bolgár nép kulturális újjászületésében. Munkám eredményeképpen ma már világosan és pontosan megállapítható, hogy a magyarországi bolgár kiadványok száma kb. kétszerese az eddig nyilvántartottnak. Bibliográfiájuk összeállításán kívül a fontosabb és nevezetesebb könyvekről (ill. címlapjukról) mikrofilmet készíttettem, megirandó tanulmányom illusztrálására.

Szófiában a V. Kolarov Nemzeti Könyvtárban, a régi nyomtatványok osztályán dolgoztam, továbbá a BTA Közp. Könyvtárban. A Kolarov Könyvtár osztályvezetője, a régi bolgár nyomtatványok kiváló szakembere *Manju Sztójanov* messzemenően támogatott munkámban. Az ő segítségével és támogatásával maradéktalanul sikerült megoldani kitűzött feladatomat. — A BTA lehetővé tette számomra, hogy ellátogassak Plovdivba, továbbá a híres rilai kolostorba; e két helyen a városi, ill. kolostori könyvtárban őrzött néhány egyetlen példányban ismert kiadványt tekintettem meg.

További tudományos feladatként tájékozódni kívántam a szófiai könyvtárak szerb—horvát nyelvű könyv- és folyóiratanyagában (főleg az utóbbiban, amely csak nagyon hiányosan található meg hazai könyvtárainkban). Sikerült néhány olyan cikket és tanulmányt megtalálnom és feldolgoznom, amelyeknek ismerete okvetlenül szükséges a szerb—magyar irodalmi kapcsolatokkal foglalkozó tanulmányomhoz.

Bulgáriai tartózkodásom alatt igyekeztem kiépíteni a két testvérintézet kapcsolatait. Az 1956-ban megszakadt kölcsönös tájékoztatás felújítására átadtam a bolgár intézet igazgatójának, *Ljudmil Sztójanov* elvtársnak intézetünk 1959. évi munkatervének orosz nyelvű példányát s én is megkaptam tőle és elhoztam intézetünknek az ő munkatervüket. Megállapodtam vele továbbá abban, hogy az intézetben lezajló érdekesebb, főleg elméleti jelentőségű vitákról is tájékoztatjuk majd egymást.

Részt vettem az intézet kibővített tudományos tanácsának ülésén, több alkalommal beszélgettem *Georgi Dimov* tudományos titkárral és *G. Ravenszki* adminisztratív titkárral intézetük szervezetről és működéséről, továbbá *Emil Georgiev*-vel, a szláv és nyugati irodalmi osztály vezetőjével az osztály munkájáról. Részt vettem ennek az osztálynak egyik értekezletén is. Megvitattuk a közös kutatások lehetőségét is.

B. K.

Diószegi András tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1959 novemberében egész hónapos tanulmányutat tettem a Román Népköztársaságban, Célom az volt, hogy készülő disszertációmhoz — A magyar novella a századfordulón — a hazai könyvtárakban s levéltárakban föl nem lelhető anyagot áttanulmányozzam s meg-

ismerkedjem azoknak a városoknak a légkörével, amelyekhez a modern magyar novella megszületésének számos fontos fejezete fűződik. Mint ismeretes, Petelei István egész életét Marosvásárhelyen és Kolozsvárott töltötte, e városokban születtek nemcsak írásai, hanem azok az emberek is, akik alakjainak, történeteinek mintául szolgáltak; Kolozsvárott kezdődött Thury Zoltán pályafutása; ugyancsak itt töltött néhány jelentősen formáló hónapot Bródy Sándor; Iványi Ödön munkássága Nagyvárad és Arad társadalmi és irodalmi életéhez kapcsolódik; Gozsdu Elek egy negyedszázadot élt le Temesvárott.

Az új tehát fontos eredményekkel kecsegtetett, még akkor is, ha már más, e területen dolgozó kutatók bizonyos összefüggéseket feltártak vagy legalábbis felhívták rájuk a figyelmet. Így még mindig homályban vannak Petelei életpályájának közéleti vonatkozásai, kolozsvári újságíró munkásságának és politikai tevékenységének mozzanatai. Az Erdélyi Múzeum Egylet és az Erdélyi Irodalmi Társaság hagyatékának, Hegyessy Vilmos és Gyalui Farkas levelezésének tanulmányozása (Akadémiai Levéltár, Kolozsvár) számos kérdés tisztázásához hozzásegített. Fontos eredmény az is, hogy több, minálunk meg nem levő vagy eddig a figyelmet elkerült lapban (Keleti Újság, a bukaresti Ak Könyvtárban; a marosvásárhelyi Erdélyi Híradó, Maros Vidék, a marosvásárhelyi Teleki könyvtárban) mindeddig lappangó, kötetben meg nem jelent, ismeretlen Petelei novellákra bukkantam. Ez az értékes, mintegy két tucatnyi írás, ha lényegesen nem is módosítja a Peteleiről kialakult képet, további nyereség ezen kiváló, úttörő érdemű novelláiróknak életművének megismerésében.

Kolozsvárott érdekes adatokhoz jutottam Bródy Sándor ottani újságírói működésével kapcsolatban. Thury Zoltánnak barátjával, a kolozsvári református kollégium későbbi igazgatójával s jeles novellistával tizenhét éven át (1889—1906) folytatott levelezésének áttanulmányozása (Ak. Lev. Kolozsvár) Thury emberi alakjának s műve genesisének mélyebb megértéséhez vezetett hozzá.

Aradon, túl azon, hogy a 80-as és 90-es évek Aradjának irodalmi légkörével kapcsolatban, számomra érdekes megfigyelések, adatok birtokába jutottam, sikerült áttanulmányoznom egy magántulajdonban levő, értékes Justh Zsigmond hagyatékot. A hagyatékrol a romániai magyar irodalomtörténészek tudnak, de át még előttem senki nem vizsgálta. Justh ismert regényeinek kéziratain kívül számos kiadatlan dokumentum van a hagyatékban: Justhoz írt levelek, Justh szentetornyai színházi kísérleteivel kapcsolatos feljegyzések, s egy nagyarányú Zola tanulmányának kézírata.

Temesvárott jutottam el kutatóim legértékesebb eredményéhez. Itt — romániai irodalomtörténész kollégák, *Abafái Gusztáv*, *Marosi Péter* s különösen *Debreczeni István* neves Arany kutató segítségével — az egész huszadik századi irodalomkutatás szempontjából is nagyértékű hagyaték nyomába jutottam. Ugyancsak magántulajdonban sikerült megtalálnom Gozsdu Eleknek Weisz Annához (egykori gazdag temesvári kereskedő felesége, Gozsdu bizalmasa), intézett nagyarányú levelezését. A mintegy tíz vastag kötetbe kötött levélannyagon kívül e hagyatékban található egy kiadatlan Gozsdu regény is, valamint számos más értékes dokumentum. A levelezés nem egyszerűen csak Gozsdu élete, írói fejlődése szempontjából értékes forrásanyag. Az egész századforduló magyar irodalmának nyugati irodalmi orientációja, gondolkodásmódja, esztétikai elvei, sőt filozófiai gondolkodása világosabban állhatnak majd előttünk e levelezés ismeretében. Amellett művészi szempontból sem érdektelen ez a levelezés. Gozsdu számára a levelezés csak forma; lényegüket tekintve azonban ezek a levelek tömör tanulmányok, tudatosan megformált esszék a művészet, az esztétika, a filozófiai gondolkodás számos az adott korban az érdeklődést középpontjában levő kérdésével kapcsolatban.

Egész kutatóútamon éreznem kellett nem csupán a magyar, hanem a román irodalomtörténészek, s túl ezen kritikusok és írók érdeklődését munkám iránt. Értékes tanácsaikért, felvilágosításaikért, ezúton is köszönetet kell mondjak mindannyioknak.

D. A.

Gyenis Vilmos tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1959 őszén két hónapot töltöttem a Román Népköztársaságban. Tanulmányútam célja volt a XVII. és XVIII. századi prózairodalmunk Romániában fellelhető anyagának vizsgálata. Ezen belül fő munkaterületnek a memoár-irodalmat tekintettem, amelynek előkészületben levő ismertető számbavételéhez az itteni adatok nélkülözhetetlenek. Közlebbi kutatási célnak még többek között Bethlen Miklós, Bod Péter és Hermányi Dienes József kéziratban maradt munkáinak felderítését, illetőleg tanulmányozását tűztem ki. A fentiek érdekében a következő helységek könyvtáraiban végeztem kutató munkát: Bukarest (Akadémiai könyvtár), Kolozsvár (Egyetemi Könyvtár, az Akadémia filialéjának négy könyvtára; a volt református kollégium, unitárius kollégium, katolikus liceum és Erdélyi Múzeum), a Reformá-

tus Theológia könyvtára és az Állami Levéltár; Marosvásárhely (Teleki könyvtár és Bolyai könyvtár, valamint a Városi Levéltár), Székelyudvarhely (Kollégiumi Könyvtár és Városi Levéltár); Sepsiszentgyörgy (Székely Múzeum, Kollégiumi Könyvtár és Városi Levéltár); Gyulafehérvár (Battyányi Könyvtár); Nagyenyed (Bethlen Kollégium és Református Plébánia Levéltára).

Munkám első célját: a kéziratos emlékiratok, naplók, diáriumok stb. számbavételét, leírását teljességre törekedve igyekeztem valahány említett könyvtárban végrehajtani. Az erre fordított rendszeres, sokszor mechanikus munkát mintegy jutalmazta, hogy több a szakirodalomban ismeretlen memoár-anyagban sikerült tájékozódnom, s nem egy esetben irodalmilag is érdekes szövegről szerezhettem tudomást. (Pl. Gál József, Fogarassy Sámuel, Kőpeczi Bodos S., Borosnyai Lukács, Wesselényi István 1704-es eredeti, s mások naplóját.)

Utam folyamán törekedtem Hermányi Dienes József kevésbé ismert kéziratos munkáinak megismerésére s több már ez ideig felmerült probléma megoldására. Bizonyos mértékig sikerült is Hermányi munkáinak egyes kérdéseit tisztáznom, (pl. Hermányi és Kemény János közti szövegkapcsolatok) s közelebb kerültem a Hermányi-hagyaték helyes értékeléséhez. Mindezek mellett ismeretlen Hermányi kéziratokhoz is jutottam: néhány eredeti levélen kívül több vegyes értékű kötethez. (Eredeti, fordítás, másolat stb.) A Hermányi Dienes József-re vonatkozó eredményeket külön tanulmányban szándékozom feldolgozni. — Munkám tárgya volt még a Bod Péter kéziratok revíziója. Ezeknek a műveknek vizsgálata már igen csak szükségessé vált, mivel az tapasztalható, hogy a szakirodalom eddigi megállapításaival, feltételezéseivel szemben ma már egyes pontokon új helyzettel állunk szemben. Pl. többek között jónéhány elveszettnek hitt munka megléte derült ki, s több, ez ideig számon nem tartott Bod-kéziratot ismerhettem fel (Diárium és jездőkönyv, halotti predikációi, a történelmi magyar lexikon több változata, egyéb naplószerű feljegyzései stb.) A Bod Péter munkáival kapcsolatos új észrevételeket kisebb közleményben kívánom ismertetni.

A továbbiakban Bethlen Miklós itt fellelhető ismert kéziratos munkáinak áttanulmányozása mellett, mintegy nyolc-tíz, új adatokat nyújtó levele jutott a kezembe. — Számos XVII. és XVIII. századi imádság-szövegre is találtam, melyek mind tartalmi, mind formai szempontból jelentősek. Végül néhány kéziratos versen túl, két Bethlen Kata levélről, továbbá II. Rákóczi F. korabeli levelekről, valamint több más, még kellően fel nem dolgozott írásról szereztem tudomást.

Beszámolómban mellőzhetetlen, hogy köszönetet ne mondjak azoknak a kiváló helybeli szakembereknek, könyvtárosoknak, levéltárosoknak stb. akik munkámat nagymértékben elősegítették: *Kelemen Lajos*-nak, *Nagy Gézá*-nak, *Joachim Cratiun*-nak, *Juhász István*-nak *Vita Zsigmond*-nak, *Dani János*-nak, *Bustya Endré*-nek és másoknak. Hasonló értelemben kell szólnom a kolozsvári Babes—Bolyai Egyetem vezetőiről és tanáiról, akik a közvetlen szakmai segítségen kívül — számomra sok tanulsággal — bizonyos oktatói tapasztalat cserét is lehetővé tettek. (Többek közül köszönettel gondolok *Cseh Gyulára*, *Jancsó Elemérre*, *Jakó Zsigmondra*, *Szigeti Józsefre*, *Szendrei Júliára* stb.)

Gy. V.

Horányi Mátyás tanulmányútja Ausztriában és Franciaországban

1959. okt. 4-től nov. 2-ig két hetet Ausztriában, két hetet pedig Franciaországban töltöttem.

Ausztriában utam első célja a bécsi Staatsarchiv olasz vonatkozású anyagának tanulmányozása volt. A „Kaiser Franz Akten”, a „Polizey Gegenstände” és a „Vertrauliche Akten der Kabinetkanzley” elnevezésű levéltári egységekben az olasz romantikus írókra és a lombardiai cenzurára vonatkozó iratokat kutattam. Ugo Foscolo-, Vincenzo Monti- és Silvio Pellicoval kapcsolatos értékes anyagot találtam, amelyeket mikrofilmen küldenek utánam. — A lombardiai cenzúra iratanyagát sajnos nem tanulmányozhattam, mert 1927-ben a békeszerződés értelmében átadták az olaszoknak, s jelenleg Milánóban őrzik.

A kutatómunka során számos olyan iratra bukkantam, amely a XIX. századi magyar irodalommal foglalkozónak fontos lehet (Eötvös Józseffel, Kemény Zsigmonddal, Falk Miksával kapcsolatos anyag). A rendelkezésemre álló rendkívül rövid idő alatt ebben az irányban további kutatást nem végezhettem, de az anyag feltárására itthonról is van bizonyos lehetőség. *Anton Németh*, aki a harmincas évek óta a Staatsarchiv alkalmazottja, a Levéltárak Orsz. Központja közvetítésével rendszeresen végez anyagfeltáró munkát magyar, sőt román intézményeknek is. Díjazására a LOK-nak megfelelő valutakeret áll rendelkezésére. *Anton Németh* a Staatsarchiv anyagát kitűnően ismeri, hosszú levéltári tapasztalattal rendelkezik, s ezért Intézetünk számára igen hasznos munkát végezhetne.

A Staatsarchivon kívül dolgoztam a Nationalbibliothek-ban és az egyetem Színház-történeti Intézetében is. *J. Kindermann*, az Intézet vezetője, aki a „Mask und Kothurn” c. negyedéves folyóirat szerkesztője is, igen szívélyesen fogadott, elmondta, hogy „Das Ester-hazysche Feenreich” c. könyvemről hamarosan recenziót közölnek, és szívesen venné, ha dolgoznék a folyóirata számára.

Ausztriai tartózkodásom alatt többek közt Fraknóba is ellátogattam, ahol a XVIII. századi magyar színház-történet néhány fontos dokumentumát őrzik. Megdöbbenő, hogy a vár magyar szempontból rendkívül jelentős muzeális anyaga milyen rossz állapotban van. A vár termeiben őrzött magyar történeti személyeket, városképeket, hadi eseményeket stb. ábrázoló több száz festmény restaurálás nélkül néhány éven belül bizonyosan elpusztul.

Párizsi tartózkodásom alatt a bécsi Staatsarchiv iratainak utalásai alapján a lombardiai cenzúrával foglalkozó XIX. század eleji cikkek után kutattam, melyekről szintén mikro-filmet kértem. Ezenkívül megismerkedtem a legújabb olasz és francia irodalomtörténeti kiadványokkal, és a legfontosabbakat (14 kötetet) magammal is hoztam. Dolgoztam a Bibliothèque Nationale-ban, a Bibl. de l’Arsenale-ban, és látogatást tettem az Institut Hispanique-ban.

A bécsi és párizsi könyvtárakban a magyar könyvek és folyóiratok iránt egyaránt nagy érdeklődést tapasztaltam. A könyvtárközi csereviszony megerősítésére vonatkozó számos kérés továbbítására kértek; a bécsi Globus, a párizsi Gallimard, Grasset és Presses Universitaires kiadók pedig szívesen vállalták, hogy a Világirodalmi Figyelő számára rendszeresen megküldik új kiadványaikat.

H. M.

József Farkas tanulmányútja a Szovjetunióban

1959. június 1-től 29-ig voltam tanulmányúton a Szovjetunióban, ebből két hetet Leningrádban, a többi időt Moszkvában töltöttem. Tanulmányútom célja az 1917—1921 között a Szovjetunió területén megjelent magyar nyelvű újságok, rölapok, könyvek és egyéb kiadványok irodalmi vonatkozású anyagának feldolgozása volt. Moszkvában a Leninkönyvtárban, a Forradalmi Múzeum archívumában, a Marxizmus—Leninizmus Intézet hírlaptárában, valamint a Gorkij Világirodalmi Intézet archívumában dolgoztam; Leningrádban a Szaltikov—Scesdrin könyvtárban, hírlaptárban s archívumában találtam értékes magyar nyelvű irodalmi anyagot. Kutatásokat folytattam a moszkvai Akadémiai Archívum-ban és a leningrádi Puskin Irodalmi Intézet archívumában is, e helyeken azonban a célki-tűzéseimnek megfelelő irodalmi anyagot nem találtam.

Az általam feldolgozott könyv és rölapanyag elsősorban történelmi szempontból nyújt értékes segítséget az 1918/19-es forradalmak irodalmáról készülő monográfiámhoz; különösen a Tanácsköztársaság bukása utáni időszakban született kiadványokban találtam sokféle értékelő és magyarázó megjegyzést a magyar proletárforradalom általános politikájára és kulturális életére vonatkozóan. Irodalmi dokumentum-értékükben igen jelentős anyagot találtam az egykori magyar hadifogoly-újságokban is, amelynek egy részét — a versanyagot — a „Mindenki újakra készül...” című irodalmi szöveggyűjtemény III. kötetének függeléké-ben fogjuk közzétenni.

Igen hasznos beszélgetéseket folytattam a Moszkvában élő *Kahána Mózes*-sel és *Uitz Bélá*-val, a „Ma” egykori munkatársaival, akik sok új adattal egészítették ki a folyó-irat körül 1919-ben kialakult vitákról szerzett eddigi tudásomat és több elvi kérdést elevenítet-tek fel emlékezetükben, amelyek a Tanácsköztársaság irodalmi és művészeti életében vitá-kat váltottak ki. *Hidas Antal*-al a Tanácsköztársaság bukása utáni esztendőik kommunista emigrációjáról beszélgettünk, egyes magyar írók kiemelkedő szerepéről a forradalmi szocia-lista irodalom kimunkálása terén.

Nagy segítséget nyújtott számomra a Gorkij Világirodalmi Intézet munkatársaival folytatott szakmai megbeszélés. *Andrej Szinyavszkij* és *Andrej Menyisikov* kutatók a szovjet irodalom 1917—1920 közötti szakaszáról készítenek monográfiát, s megbeszélésünkön e kor-szak orosz és a Tanácsköztársaság magyar irodalmának egyes jelenségeit, főbb irányzatait és legfontosabb elvi kérdéseit hasonlítottuk össze, megállapítva az egyező és az eltérő jelen-ségeket. *Ljüda Sargina* és *Oleg Rosszijánov* kutatókkal a szocialista realizmus kialakulásának körülményeiről, s egyes elemeinek a forradalom előtti létrejöttéről folytattam hasznos beszél-gést.

J. F.

1959. szept. 14—okt. 5. közötti időszakban háromhetes tanulmányútát tettünk a Szovjetunióban. Tanulmányutunk során több hivatalos megbeszélésen, szakmai értekezleten vettünk részt és munkatervünknek megfelelően kutatómunkát folytattunk a Szovjetunió területén megjelent magyar irodalmi kiadványok bibliográfiájának összeállítása, illetőleg a naturalizmusról szóló szovjet irodalomtörténeti tanulmányok egybegyűjtése érdekében.

Tanulmányutunk keretében, több mint két hetet Moszkvában, három napot Leningrádban töltöttünk. Mindvégig közvetlen kapcsolatban állottunk a vendéglátó akadémiai intézményekkel: a moszkvai Gorkij Világirodalmi Intézettel és a leningrádi orosz irodalomtörténeti intézettel, a Puskin-házzal. Megbeszéléseket folytattunk továbbá a moszkvai Lenin-könyvtár bibliográfiai osztályán, a leningrádi Szaltikov—Scsedrin Könyvtár tudományos titkárságán, *Mácza János*-sal, a moszkvai Lomonosov egyetem tanárával és több a felsorolt intézményeken kívüli tudományos kutatóval.

Hivatalos megbeszéléseink az 1959. szept. 15-én *N. I. Balasov*, a Gorkij Világirodalmi Intézet népi demokratikus osztályának vezetőjével folytatott hosszabb megbeszéléssel kezdődtek. A megbeszélés során tájékoztattuk Balasov professzort az Intézet gondozásában készülő magyar—orsz irodalmi tanulmánykötet akkori helyzetéről. Ugyanakkor rövid tájékoztatót adtunk a tanulmánykötet folyamatban levő munkálatairól és vázoltuk a kötet elkészülésének közvetlen határidejét. Balasov prof. javasolta, hogy a kötet lektorálása után a kézirat másodpéldányát betekintésre juttassuk el a Gorkij Világirodalmi intézethez, miután a kötet a két tudományos intézet közös munkájaként szerepel. A továbbiakban javasolta, hogy az először magyar nyelven megjelent kötet minden tanulmányához — a tanulmányok jellegének és értékének megfelelően — orosz és még egy további világnyelven készülő összefoglalót adjunk. A rezümék nyelvét az oroszon kívül az angolt, a franciát és a németet javasolta.

A Gorkij Világirodalmi Intézetben folytatott tárgyalásaink második részeként több óras megbeszélést folytattunk *V. Sz. Necsajeva*-val, a filológiai tudományok doktorával, a Gorkij Intézet textológiai osztályának vezetőjével. *Kemény G. Gábor* tájékoztatta Necsajeva professzorasszonyt az Irodalomtörténeti Intézetben folyó bibliográfiai munkálatokról, átadta az osztály munkájáról szóló rövid orosz nyelvű tájékoztatót. Ezután *Rejtő István* röviden beszámolt a hazai textológiai munkálatokról és a gyakorlatban kialakult alapelvekről, majd konkrét példaként a Mikszáth kritikai kiadás elvi-szerkesztési kérdéseiről tájékoztatta a Gorkij Intézet textológiai osztályának vezetőjét és munkatársait. *V. Sz. Necsajeva* utalt a szovjet textológusoknak a textológia elvi kérdéseinek tisztázása érdekében folyó munkálataira és közölte, hogy befejezés előtt áll textológiai kézikönyvük, amelyet a jövő év elején — még kéziratos formában — egyelőre belföldi kutatók bevonásával megvitatnak. Megemlítette, hogy amennyiben Intézetünk igényt tart rá, a kéziratként kezelt kötetet rendelkezésünkre bocsátják, hogy megjegyzéseinket megteheszük, amit köszönettel fogadtunk.

1959. szept. 28-án felkerestük *Mácza János*-t a Lomonosov egyetem művészettörténeti tanszékének tanárát. *Mácza* prof. az utóbbi években inkább művészettörténettel foglalkozik, a birtokában levő kiterjedt dokumentációs anyag azonban igen értékes tanulmányt jelentene a XX. század magyar irodalmának kutatói számára. *Mácza János* beszélgetésünk alkalmával kéziratban átadta nekünk irodalmi működésének vázlatos autobibliográfiáját.

1959. szept. 29-én Leningrádban hosszabb megbeszélést folytattunk az ottani akadémiai orosz irodalomtörténeti intézetben, a Puskin-házban, *M. P. Alekszejev* akadémikussal, az intézet helyettes vezetőjével és a külföldi irodalmi kapcsolatok szekciója vezetőjével. A megbeszélésen részletesen tájékoztattuk Alekszejev professzort és munkatársait tanulmánykötetünk jelenlegi munkálatainak állásáról és röviden ismertettük az egyes tanulmányok tárgyát és témáját. A megbeszélés során *M. P. Alekszejev* és munkatársai annak a véleményüknek adtak kifejezést, hogy a kézirat ismeretében szívesen foglalkoznának tovább a kötetben előforduló kérdésekkel. Így *Alekszejev* professzor indokoltan tartja, hogy a Puskin-ház kutatói is foglalkozzanak a jövőben Jókai múltszázadbéli oroszországi fogadtatásának, a Jókai művek itteni kritikai visszhangjának egyes kérdéseivel és rámutatott arra, hogy tudomása szerint az egyik Jókai fordítás (Szabadság a hó alatt) első közlése alkalmával cenzura-ügy is keletkezett, amelynek feldolgozását szükségesnek tartaná. A Puskin-házban tett látogatásunk alkalmával megtekintettük az intézet mellett működő irodalmi múzeum kéziratárát. *Alekszejev* professzor felhívta a figyelmünket a magyar kutatók által már többször említett Bahtyin-féle bibliográfiai gyűjteményre, melynek egyik kötege, illetve cédulagyűjteménye a magyar irodalom orosz nyelven megjelent alkotásainak és a művekről szóló orosz nyelvű ismertetéseknek kézirat, bibliográfia jellegű cédulakatalógusát tartalmazza. Bahtyin nem volt kifejezetten bibliográfus, gyűjteménye így is jó kiindulási alapot jelenthet a magyar irodalom oroszországi fogadtatásának rendszeres feldolgozásához. A rendelkezésünkre álló idő rövidsége miatt csupán a gyűjteményben szereplő magyar írók névsorát jegyeztük le. (Hazaérkezé-

sünk után értesültünk arról, hogy említett gyűjtemény egyik mikrofilmje már 1949-ben elkészült és állítólag Magyarországon van.)

A moszkvai és leningrádi tud. intézményekben gyűjtött „hungarica” bibliográfiát kéziratban hazahoztuk; *Rejtő István* gyűjtése még mikrofilmezésre vár.

K. G. G.—R. I.

Kiss József tanulmányútja a Román Népköztársaságban

Kiküldetésem eredetileg négy hétre szólt, de a Román Tudományos Akadémia előzékenysége révén sikerült kinntartózkodásom időtartamát két héttel meghosszabbítani, így június 1-től július 15-éig időzhettem a Román Népköztársaságban. A következő helyeken végeztem könyv- és levéltári kutatásokat: Bukarest: Akadémiai Könyvtár; Kolozsvár: Egyetemi Könyvtár, az Akadémia kolozsvári fiiláléjához kapcsolt 1. 2. és 3. sz. Könyvtár, az Akadémia Történeti Levéltára; Marosvásárhely: Tartományi Könyvtár, Bolyai Könyvtár; Nagyvárad: Tartományi Levéltár, Tartományi Könyvtár; Nagybánya: Tartományi Levéltár, Tartományi Könyvtár; Nagybánya: Tartományi Levéltár és Nagyenyed: Bethlen Könyvtár. Leghosszabb ideig, kb. egy hónapon át, a kolozsvári gyűjteményekben dolgoztam, a többi említett helyekre főként Kolozsvárt gyűjtött anyagom kiegészítése végett látogattam el.

Tanulmányutam fő célkitűzése az intézetünkben készülő Petőfi-bibliográfia lehető teljes erdélyi magyar nyelvű anyagának összegyűjtése, ill. a Magyarországon nem hozzáférhető források adataival való kiegészítése volt. Ennek eredményeként közel 2000 új, gyűjtésünkben eddig nem szerepelt, ill. a budapesti könyvtárakban nem ellenőrizhető adattal gyarapítottam a Petőfi-bibliográfiát: köztük számos önálló művel is (Petőfi-kiadások, Petőfiről szóló vagy Petőfi-vonatkozású munkák), túlnyomórészt azonban a fontosabb erdélyi folyóiratok és hírlapok, így az *Ellenzék*, *Keleti Újság*, *Brassói Lapok*, *Székelyföld* stb. nálunk hiányos sorozatainak cikkanyagával. Ezekből a folyóiratcikkek közül (alkalmi, ünnepi írások, tárcák, riportok, adalékok stb.) nemcsak az egyébként igen jelentős erdélyi Petőfi-kultusz eseményci ismerhetők meg, hanem bővelkednek Petőfi életére és műveire vonatkozó értékes elemzésekben, megállapításokban és új adatokban is. A Petőfi-versek egykorú erdélyi röplapkiadásainak tisztázása végett átnéztem a könyvtárak röplapgyűjteményeit, megtaláltam a Nemzeti dal néhány egykorú kiadását, továbbá Bem tábornoknak azt a nyomtatott napi-parancsát, melyen a kitüntetettek nevei közt Petőfié is ott szerepel. A marosvásárhelyi Bolyai-Könyvtár gazdag anyagának felhasználásával az erdélyi iskolai értesítőkből megjelent tanulmányok adatait jegyeztem fel.

Sok időt fordítottam kéziratok gyűjtemények átnézésére is. Kolozsvárt az egykori „negyvennyolcas ereklyemúzeum” kéziratanyagában több fontos Petőfi-émlékezés (Teleki Sándor, Imreh Sándor stb.) eredeti szövegére akadtam, köztük ismeretlenre is, mint Csutak Vilmosra. Nagyenyeden jegyzéket készítettem Meltz Hugó mindeddig kiadatlan levelezésének több mint félszáz darabjáról, melyek a „Petőfiana évkönyv” c. sok szempontból jelentős vállalkozással kapcsolatosak. Több erdélyi kutató közreműködésével hozzájuttattam néhány Petőfire vonatkozó anyakönyvi bejegyzés (házasságlevél, Petőfi és felesége mint kereszt-szülők, Petőfi reverzálására vonatkozó hivatalos irat) mikrofilm-másolatához is. Ezek az Országos Levéltárba kerültek. A fontosabb „leletek”-ről készült többi mikrofilm-felvételt az Akadémia Könyvtára mikrofilmtárána adtam át.

Vállaltam és teljesítettem néhány, Petőfi-kutatásaimon kívül eső, tudományos jellegű megbízatást is: mikrofilm-másolatot készítettem Honter János „*Odae cum harmoniis*” c. kiadványának (Brassó, 1562) Nagyszebenben őrzött egyetlen ismert példányáról, továbbá az egykori kolozsvári unitárius kollégium ifjúsági képzőtársulatának több, a szabadságharc előtti időből való kéziratok gyűjteményéről.

K. J.

Klanczay Tibor tanulmányútja a Német Demokratikus Köztársaságban és Olaszországban

1959 nyarán folytatott levéltári kutatásaim célja Zrínyi Miklós leveleinek összegyűjtése volt, a készülő Zrínyi kritikai-kiadás számára. Sikerült 14 eddig ismeretlen — s részben igen fontos és érdekes — Zrínyi-levelet találnom, még pedig 1-et a Deutsches Zentralarchiv Merseburgban elhelyezett részlegében, az egykori titkos porosz állami levéltárban; 4-et a drezdai Sächsisches Landeshauptarchiv-ban; 6-ot a velencei Archivio di Stato-ban és 3-mat a velencei Museo Correr kéziratárában.

Az egykori porosz, szász és velencei államok levéltáraiban található e levelek két csoportra oszthatók. Az egyikbe tartoznak azok a levelek, melyeket Zrínyi a császárnak,

vagy más fontos személynek, vagy testületnek írt, s amelyek másolatát az egyes államok követői megszerezték, s mint fontos dokumentumokat kormányuknak tájékoztatásul megküldötték. Ezek a levelek természetesen másolatok, de ha az eredeti nincs meg, azt hasznosan pótolják. Ebbe a kategóriába tartoznak az összes merseburgi és drezdai levelek, valamint a velencei Museo Correrben levő három levél. Hozzá kell mindehhez tennem, hogy a porosz, szász illetve velencei követek által gyűjtött levélmásolatok között az említetteknek kívül még több Zrínyi-levél másolata is megtalálható, de ezek szövege máshonnan már eddig is ismeretes volt. Ezeket a másolatokat Merseburgban és Drezdában a Bécsben működő porosz ill. szász követek jelentéseihöz csatolva találtam. Velencében azonban a követi jelentések ilyen mellékleteket alig tartalmaztak, s ott a rengeteg követi jelentés átnézése e szempontból eredménytelen volt. Szerencsére sikerült azonban az 1661—1664-ben Bécsben követi tisztséget betöltő Giovanni Sagredo magánlevéltárát megtalálnom, a Museo Correr kéziratárában, s itt akadtam rá az általa gyűjtött okmány- és levélmásolatokra, közöttük Zrínyi leveleire is. Természetesen a Zrínyi-levelek keresése közben megfordult a kezemen számos egyéb fontos magyar eredetű irat és levél másolata is, melyek egy része történeiszink előtt ismeretlen. Ezekről a fontos forrásokokról részletes tájékoztatást adtam a Levéltárak Országos Központjának.

A megtalált Zrínyi-levelek másik csoportját azok képezik, melyeket Zrínyi közvetlenül külföldi személyeknek vagy hatóságoknak írt. Ilyeneket csak a velencei állami levéltárban találtam, mivel a porosz és szász fejedelmekkel Zrínyi közvetlen kapcsolatban nem állt. Velencében a Signoriához írt hat eredeti levelét találtam, — jóval kevesebbet mint amire számítottam. Ezek a levelek a „Lettere Principi” gyűjteményben vannak, ahová a külföldi uralkodók és egyes egészen kiemelkedő más külföldi személyiségek leveleit sorolták. Zrínyinek azonban jóval több a Signoriához írt levele lehetett, s ezek nyilvánvalóan egyes velencei kormányzervek irattáiraiban lappanghatnak. Ez utóbbiakban azonban a kutatás rendkívül nehéz, mert nincsenek segédletek (indexek, elenchusok stb.) s így az óriási velencei bürokrácia tengerében hallatlan mennyiségű köteget kellene átlapozni egy-egy levél érdekében. Tettem ilyen irányú kísérleteket is, de ezek eredménytelenek voltak. — A Signoria mellett szerettem volna Zrínyinek egyes velencei személyekhez írt leveleit is megtalálni. Ezek közül reményltem kecssegetett a Bécsben követi tisztséget viselő Giovanni Sagredo már említett magánlevéltára, mivel Sagredo jelentései szerint „titkos levelezést” folytatott Zrínyivel. Sajnos Zrínyinek hozzátüntetett levelei nincsenek meg, talán Sagredo éppen titkos és bizalmas voltak miatt mindig megsemmisítette azokat. Hasonlóképpen nem járt eredménnyel a Zrínyinek velencei rokonaihoz írt levelei utáni nyomozásom. A Zrínyi-család olasz ágának, a XX. században kihalt velencei Sdrin-családnak a levéltárát ugyanis nem sikerült megtalálnom. Közgyűjteményben nincs, s a szakemberek sem tudnak róla. Idő hiányában nem volt módom a család örököseit felkutatnom, s azoknál érdeklődni, lehet, hogy ezen az úton más alkalommal még lehet majd valami eredményt elérni.

K. T.

Komtovszki Tibor tanulmányútja Csehszlovákiában

1959. május 10-étől június 10-éig tartózkodtam Csehszlovákiában s Szepesváralja, Trencsén, Bicsé levéltáraiban, ill. könyvtáraiban dolgoztam. Tanulmányutam célja XVII. század eleji irodalmunk szlovákiai levéltárakban őrzött anyagának a tanulmányozása. Viszonylag tizedesebben a nemrégiben Bicsére került Thurzó-levéltár missiliseit néztem át. A levéltár anyagáról Ila Bálint (Levéltári Közlemények 1933) részletes ismertetést közölt s cikke alapján ellenőrizni lehetett a levéltár állományának az épségét. A levéltárban példás rendben minden megtalálható: így Thurzó György 1597-ben lezajlott velencei útjáról készült naplójának a másolata, melyben Velence építészetről is megemlékezik. Megvan Thurzó György és Thurzó Imre levelezése (Thurzó Imre wittenbergi éveiből), különféle naplók a XVII. század elejéről. Előkerült Rimay néhány „ismeretlen helyről” publikált levelének eredeti kézirata. Ugyanitt találtam néhány Rimayval kapcsolatos iratot, ill. levelet. Ugyancsak a Thurzó-levéltárban találtam néhány Jób János levelet, valamint egy Zrínyi levelet (1655-ből). Zrínyi levelét folyóiratunk 1960/1. számában közöltem.

Trencsénben (Illésházy-levéltár) csak rövid ideig tartózkodtam. Illésházy István naplójának a nyomára nem sikerült semmiféle utalást találni, a levéltárosok nem tudják, hova kerülhetett. Ottlétem alatt készülődőfélben volt egy pontos katalógus a missilisekről.

Szepesváralján (Káptalani-levéltár) jónéhány Balassi-dokumentum került elő, főleg az 1586 körüli, Balassi életének eléggé zavaros periódusából. A Balassi-dokumentumokat, okmányokat külön nem publikálom; ezek egy tervezett Balassi Okmánytár-ban jelennének meg a már ismert iratokkal együtt.

Prágában az Egyetemi Könyvtárban őrzött Széll-hagyatékról kellett volna egy pontos listát készítenem. Erre azonban nem volt lehetőségem, mert a könyvtár Széll-gyűjteményét időközben beolvasztották az általános anyagba.

Az említett kéziratokat, dokumentumokat lefényképeztettem; a filmeket az Akadémia Mikrofilmtárában helyeztem el.

Munkám támogatásáért ez úton is köszönetet mondok *Julius Noge* és *Ján Mišianik* elvtársnak, a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete munkatársainak, *Jozef Oravski* (Lőcse) tanár úrnak, *Juraj Fojtik* (Trencsén) levéltárosnak, valamint a bicsei Thurzó-levéltár kedves munkatársainak.

K. T.

Miklós Pál tanulmányútja a Kínai Népköztársaságban

1959. október 16-tól december 2-ig hat hetet töltöttem a Kínai Népköztársaság fővárosában, a Kínai Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete vendégeként.

Utam fő célja az volt, hogy a huszadik századi kínai irodalommal foglalkozó tanulmányaimhoz anyagot gyűjtsék. Elsősorban a húszas-harmincas évek folyóiratai érdekelték, a magyar könyvtárakban ugyanis ezekből semmi sincsen. (Remélhetőleg be fogjuk tudni szerezni a legfontosabbakat, mert az egyik kínai könyvkiadó egymás után adja ki a politikai szempontból jelentősebb folyóiratok foto-litografikus eljárással készült másolatait.) Kutató munkámat részben a Peking-Könyvtárban, részben az Irodalomtudományi Intézet házi-könyvtárában végeztem. Ezen kívül a huszadik századi írókról összeállított biográfiai adatgyűjteményemet is igyekeztem kiegészíteni, illetve felfrissíteni.

Megismerkedtem az Irodalomtudományi Intézet munkájával, tanulmányoztam a pekingi Lu Hszin-Múzeum anyagát. Szerettem volna személyesen is megismerkedni azokkal az írókkal, akiknek műveit magyarrá fordítottam, de egyedül *Lao Ső*-vel sikerült találkoznom közülük.

A modern kínai versforma vitáját már itthonról is érdeklődéssel kísértem. Pekingben alkalmam volt beszélni a vita néhány résztvevőjével, költőkkel és irodalomtudósokkal. Értékes kiegészítést szereztem ennek a vitának az anyagához: az ugyancsak Pekingben tartózkodó, mongol nyelvészeti és folklóre-kutatókat végző *Kara György* kollégám segítségével magnetofon szalagra vettem néhány régi és modern verset négy költő és két színész előadásában.

Több ízben találkoztam *Szun Jung* műfordítóval, a magyar irodalom lelkes kínai tolmácsolójával, aki sokat segített nekem a magyar irodalom kínai fordításainak történetére vonatkozó adatok gyűjtésében.

Vendéglátóim jóvoltából sok érdekes színházi előadást láthattam. Elvittek egy peking-környéki népi kommunába is, egy másik kirándulás alkalmával pedig a Ming-sírokat (köztük a nemrég feltárt ún. „földalatti palotát”) néztem meg. Megnéztem ezen kívül a Palota-Múzeum képtárát és Tunhuang-kiállítását, valamint a Hszü Pej-hung-Múzeumot; fölkerestem a Peking-Egyetemet és a központi Képzőművészeti Főiskolát (mindkét intézménynél vannak személyes ismerőseim, akiktől értékes felvilágosításokat kaptam szakkérdésekben).

Az Irodalomtudományi Intézetbe most került be három fiatal kutató, akik Budapesten végezték egyetemi tanulmányaikat s akik az Intézet egyik osztályán (a Szovjetunió és a kelet-európai népi demokratikus országok irodalmával foglalkozó osztályon) a magyar irodalom tanulmányozásával fognak foglalkozni. Megbeszéltem velük, hogy levélben fogunk kapcsolatot tartani egymással. Az Intézet igazgatójának konkrét javaslatot tettem dokumentum-anyagok és intézeti kiadványok cseréjére s ezt a javaslatot örömmel üdvözölték. Ezért azt reméltem, hogy tanulmányutam nem csak a saját munkám tekintetében, hanem Intézetünk és a pekingi Irodalomtudományi Intézet jövőbeni kapcsolatát illetően is hasznos volt.

M. P.

Rába György tanulmányútja Csehszlovákiában

Kéthetes prágai tartózkodásom alatt, „A Nyugat műfordítói esztétikája” c. munkám módszertani anyagát gyűjtve megbeszélést folytattam cseh műfordítókkal, megismerkedtem a cseh Írószövetség műfordítói szakosztályának munkájával és a munkaközösség közlönyével. Munkámhoz bibliográfiát állítottam össze. Megbeszéléseket folytattam továbbá Slovansky Ústav munkatársaival a szimbolizmus csehországi fogadtatásáról, és tanulmányoztam a cseh romanisztika oktatási és kutatási problémáit.

R. Gy.

Két hetet töltöttem Csehszlovákiában (1959. szept. 19-től okt. 3.) azzal a céllal, hogy Zrínyi Miklósról a költőre vonatkozó dokumentumokat kutassak fel. Az volt a feltevés: ha Zrínyi örökösei a csáktornyai könyvtárat magukkal vitték új lakóhelyükre, valószínűleg odaszállították a számukra annál lényegesen fontosabb családi levéltárat is; kétségesnek látszott továbbá, hogy gondosan kiválogatta-e annakidején Kende Zsigmond bécsi antiquárius a Bítovi-i (Vötteau) Daun-könyvtár állományából Zrínyi könyveit.

Prágából a szükséges engedélyek megszerzése után a Brünn közelében fekvő Náměšť nad Oslavou-ba utaztam. A városka fölötti kastélyt 1945-ig a Haugwitz család birtokolta, amely a XIX. század végén a Bítovi-i Daunok kihalása után előrkölte az ottani várat, a berendezést Náměšťba vitette, új birtokát pedig eladta. Itt kellett tehát keresni az első nyomokat. — Átvizgáltam a Haugwitz-kastély gazdag könyvtárát, de egyetlen Zrínyitől származó kötetet sem találtam.

Náměšť-ben értesültem, hogy a Haugwitzok, gazdag fegyvergyűjteményükben, külön szekrényt tartottak bizonyos Zrínyieknek tulajdonított darabok számára. Ezek eredetileg Bítovból származtak, s az ottani kastéllyal együtt jutottak birtokukba. Mikor a Náměšť-i kastély állami tulajdonba került — mesélték —, újból Bítov-ba szállították vissza azokat. A Haugwitzok régi szolgálattevői és a kastély államosítása utáni gondnoka megemlítették, hogy a fegyverekből a legértékesebb darabok 1945-ben eltűntek. A gyűjtemény eredeti állapotáról és a Zrínyieknek tulajdonított fegyverekről már csak fényképeket szerezhettem.

Bítov-ban jártamban magam is tapasztaltam, hogy a gyűjtemény fotográfiáról ismert legértékesebb darabjai valóban nincsenek ott. A vár gondnoka maga is ismeri a Zrínyieknek tulajdonított emlékeket és nagy becsben tartja azokat.

A Haugwitz és vele a Daun család archívumát a brünni állami levéltár őrzi. A nagy intézmény alkalmazottai készségesen támogattak munkámban, s előadtak mindent, ami a Zrínyiekkel kapcsolatban állományukban található. Sajnos, a Daun család levéltárában csak olyan Zrínyi-akták maradtak fenn, amin az utódok tovább pereskedtek (egészen a XVIII. századig), érdemleges levelezésnek vagy irodalmi dokumentumoknak nyomuk sincsen. Tekintve azonban, hogy a Zrínyiek pereiről és vagyoni viszonyairól elég hézagosak az ismereteink, és egyébként is kötelességünk, hogy számbavegyünk minden Zrínyiekre vonatkozó adatot, az egész brünni anyagról mikrofilmet kértünk.

T. A.

Vajda György Mihály tanulmányútja a Német Demokratikus Köztársaságban

A Magyar Tudományos Akadémia 1959. április 20-tól 1959. június 15-ig nyolchetes tanulmányútra küldött a Német Demokratikus Köztársaságba. Utamnak többféle célja volt. Mivel az Irodalomtörténeti Intézet tagjai közül elsőnek kaptam az NDK-ba kiküldetést, feladatommak tekintettem, hogy megszervezzem Intézetünk kapcsolatait az NDK-beli társintézetekkel, továbbá, hogy legalább hozzávetőleg felmérjem az ott folyó kutatómunkát elsősorban a forradalmi-proletáriróladalom területén, hogy tájékozódjam az NDK levéltári és kéziratárainak magyar irodalmi vonatkozású anyagában — s végül, hogy legsajátosabb kutatómunkám körében megismerkedjem a német klasszicizmusra vonatkozó legújabb irodalommal és e korszak magyar vagy magyar érdekű kéziratok anyagával is.

Tervemet általában végre tudtam hajtani.

Kapcsolatainkat mindenekelőtt a Német Tudományos Akadémia Institut für Deutsche Sprache und Literatur nevű intézetével szerveztem meg. A berlini testvérintézet irodalmi tagozatának legnagyobb része szövegkiadó munkával foglalkozik, a legszorosabban vett irodalomtörténeti kutatást az Arbeitsstelle für Literaturgeschichte nevű csoportja végzi, mely hosszú távra a német irodalom 1450—1700 közötti szakaszának történetét kívánja fel dolgozni. A csoport tagjai jelenleg ehhez gyűjtenek — igen körültekintő munkával — anyagot. Az Arbeitsstelle für Literaturgeschichte Intézetünk Régi Magyar Osztályával vette fel a kapcsolatot, témacsere, általános elméleti témák megvitatása ill. ezekre vonatkozó tapasztalatcsere, a korszakolás, műfaji kérdések, folyamatos bibliográfiai tájékoztatás valamint könyvtári és levéltári segítség tekintetében. Tervként felmerült egyúttal a két Intézet munkatársainak közvetlen személyi cseréje is.

A berlini Institut für Deutsche Sprache und Literaturban folytatott megbeszélések keretében kialakult két közösen kiadott kötet terve is. Az egyik a magyar—német irodalmi kapcsolatok történetére vonatkozó tanulmányokat tartalmazza német és magyar szerzőktől, a másik ugyancsak német és magyar szerzők tollából a magyar irodalom legnagyobb

költőinek és íróinak egy-két ives portróját foglalná magába s ezzel járulna hozzá a magyar irodalom külföldi megismertetéséhez.

Az Akademie der Künste keretébe tartozó weimari Nationale Forschungs und Gedenkstätten der Klassischen Deutschen Literatur-ral, mely a német klasszicizmus korszakának épületeit, múzeumait, kézirati hagyatékát és a korszakra vonatkozó könyvtári anyagot gondozza, igen szívélyes kapcsolatokat sikerült létesíteni. Az együttműködés keretében kiadványcserére, munkatársak cseréjére, cikkek és tanulmányok kölcsönös közlésére valamint a távolabbi jövőben magyar szerzőktől származó kötet német nyelvű publikációjára kerülhet sor.

Számos NDK-beli kiadó késznek nyilatkozott arra, hogy kiadványait elküldi az Intézet könyvtárának a Világirodalmi Figyelőben való ismertetésre. Ez azóta folyamatosan meg is történik. Az Aufbau-Verlag megbeszéléseink nyomán foglalkozik azzal a tervvel, hogy antológiát ad ki a magyar líra történetéből német nyelven kb. 30 iv terjedelemben.

Az NDK-ban folyó kutatómunka a forradalmi proletárirodalom területén a közelmúltig inkább egyes egymástól elszigetelt intézmények, ill. magánszemélyek kezében volt. Ezeknek legnagyobb részével kapcsolatba léptem, hogy az 1919 utáni magyar forradalmi emigráció németországi történetére anyagot szolgáljanak nekünk. Közülük ma a legfontosabb a nemrég Lipcsében létesített Arbeitsgruppe für proletarisch-revolutionäre Literatur, amellyel azóta Intézetünk XX. századi osztálya már összeköttetésben áll.

A meglátogatott kézirat- és levéltárak közül az Institut für Deutsche Sprache und Literatur Berlinben őrzi az egykori Porosz Akadémia levéltárát, melyben jegyzőkönyvek, valamint a tagok egyes levelei és kéziratai találhatók, nem nagy bőséggel, de a magyar irodalomtörténet XVIII—XIX. századi kutatóit néhány részleteredménnyel kecsgetve. Helyileg ugyanott van az Akademie der Künste kézirtárának egy része, mely modern német író hagyatékát tartalmazza, s hozzájuk csatlakozik a magyar szempontból még kiaknázatlan Brecht- és Becher-hagyaték. Rendkívül értékes a Humboldt-Egyetem Finn-ugor Tanszékének magyar kézirat- és unikum-gyűjteménye a XVI—XIX. századra. Ez az anyag főleg a hallei magyar könyvtárból került oda, de a Halleban maradt rész sem egészen kiaknázott még. Halleban a Francke-féle alapítvány a pietizmus e XVII—XVIII. századi központjának sok protestáns magyar vonatkozású emlékét őrzi, jórészt még rendezetlen állapotban. Jéna magyar vonatkozású anyaga is gazdag a XVIII. század közepétől a XX. századig; rendszeres feltárást igényelne, az egyetemi könyvtár anyagán kívül az Ásványtani Intézet gyűjteménye is. Irodalomtörténeti szempontból talán kevésbé kecsgetető a porosz titkos levéltár Merseburgban levő régebb, és Potsdamban levő újabb része, ugyanígy a drezdai és a lipcsei százsz levéltárak, amelyek alapján egy lipcsei kutató jelenleg mégis feldolgozza Lipcse kulturális szerepét a magyar szellemi élet, elsősorban a könyvkiadás történetében.

Saját kutatásaim javarészt a weimari Zentralbibliothek der deutschen Klassik és a Goethe—Schiller-Archivumban folytattam. Tanulmányutam teljes idejének csaknem a felét Weimarban töltöttem. A könyvtár kitűnő speciális gyűjteményei mellett a klasszicizmusra vonatkozó csaknem teljes szakirodalmat is tartalmazza. Itt főképpen a történeti drámára vonatkozó anyagot tanulmányoztam. A még teljes egészében föl nem tárt levéltárban részben Schillerre, részben Jókaira, Kertbenyre és Vámbéryra vonatkozó érdekes anyagot találtam. Az utóbbiakat a Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményeiben tettem közzé, az előbbieket egy az NDK-ban megjelenő publikációmban használtam föl. Jókai, Kertbeny, Vámbéry levelei a Rodenberg-féle hagyatékban voltak, részben a „Der Salon für Literatur, Kunst und Gesellschaft”, részben a „Deutsche Rundschau” (Rodenberg folyóiratai) szerkesztőségi anyagában. A Schiller-hagyatékban sikerült megállapítanom a költőre írt egyik kézirat versről, melyet a levéltárban ismeretlen szerzőtől származóként kezeltek, hogy Karoline von Wolzogen-tól, Schiller sógornőjétől származik, a többi anyag főleg Schiller fogadtatására vonatkozik a Habsburg országokban. Tájékozódtam ezenkívül a levéltár feltárt állományának jelentős részében, igyekeztem kijelölni a további kutatások irányát és kereteit.

A lipcsei Deutsche Büchereien a legmodernebb német irodalom néhány szerzőjével ismerkedtem meg, tanulmányoztam az NDK 1956 utáni irodalomelméleti vitáit és a legkülönbözőbb szakértőkkel való beszélgetések, tanácskozások, szemináriumok látogatása útján tájékozódásra törekedtem a német irodalomtörténet korszakainak vitás problémái között. Utam igen nagy hasznomra volt és remélhetőleg gyümölcsöztetni tudom eredményeit a magyar tudományosság számára.

V. Gy. M.

Intézeti hírek

(1960. január 1—március 15.)

1959 utolsó két hónapjában az Intézet kiadványainak sorában megjelent az „Irodalom — Szocializmus” sorozat első kötete, az 1918—19-es forradalmak irodalmi emlékei és dokumentumai négy kötetes gyűjteményének első része „Mindenki újakra készül” címen, *József Farkas* szerkesztésében. Tinódi „Cronica”-jával megindult a „Bibliotheca Hungarica Antiqua” című faksimile-sorozat is a kötetet *Varjas Béla* gondozta, s *Bóta László* irt hozzá utószót. Az Irodalomtörténeti Füzetek 28. számaként *Fenyő Istvánnak* „Reformkori irodalmunk az egykori orosz sajtó tükrében” című munkája látott napvilágot.

Az Intézet munkatársainak egyre szaporodó külföldi publikációinak számát gyarapítja *Vajda György Mihály* „Zweierlei Schiller” című tanulmánya, mely a Sinn und Form (Berlin) 1959. évi utolsó számában jelent meg (715—749. lap), *Sziklay László* dolgozata „Die Anfänge der ungarischen Slawistik” címmel a Zeitschrift für Slawistik (Berlin) 1959. évfolyamában (647—673. lap) és *Kemény G. Gábor* „Mocsáry i Srbi” (Mocsáry Lajos és a szerbek) című tanulmánya a Matiča Srpska Zbornik za društvene nauke (Novi Sad) 1958. 21. számában. (Megj. 1959 szeptemberében).

A XIX. századi magyar irodalmi osztály 1960. január 8-án megvitatta a készülő irodalomtörténeti kézikönyv (egyetemi tankönyv) első elkészült fejezeteit. A bemutatott két fejezet *Tóth Dezső* munkája Czuczor Gergelyről és *Garay Jánosról*, melyeket az osztály tagjai és a meghívottak tetszéssel fogadtak, helyesnek tartva a szerző tárgyalási módját.

A Világirodalmi osztály január 15-én tartott értekezletén *Köpeczi Béla*, a Kiadói Főigazgatóság vezetője tartott előadást a párizsi magyar könyvkiállítás tanulságairól, valamint a mai francia irodalom helyzetéről.

1960. január 25-én meglátogatta Intézetünket *Nguyen Dinh Can* a Vietnami Demokratikus Köztársaság budapesti kultúrattaséja. Az Intézet néhány munkatársával folytatott baráti beszélgetés során megállapodás jött létre a vietnami és a magyar Irodalomtörténeti Intézet kapcsolatainak kiépítéséről.

Január 29-én *Pirnat Antal* mutatta be Bornemisza Péterről írott dolgozatát a Régi magyar osztály ülésén. A számos új szempontot felvető érdekes tanulmány élénk vitát váltott ki mind az osztály tagjai, mind a meghívott Bornemisza-specialisták (*Borzsák István*, *Nemeskürty István*) részéről. A vita részben az Elektra interpretációja körül, részben Bornemisza pályájának feudális vagy polgári jellegének kérdése körül alakult ki.

Február 15-én osztályvezetői értekezlet volt az Intézetben, mely részben az osztályvezetők munkájának időszerű problémáit, részben az Intézetben folyó kutatómunka tudományos és ideológiai értékelésének kérdését vitatta meg *Szaunder József* referátuma alapján.

Szabolcsi Miklós osztályvezető 1960. február 17-én előadást tartott a XX. századi osztályon mai irodalmunk helyzetéről. Részletesen elemezte a különböző eszmi és stílusirányzatokat. Megállapította, hogy irodalmunk vezető csoportja a kommunista írói gárda s hogy az ellenforradalom utáni eszmei zavarból történő gyógyulással egyenes arányban egyre nagyobb számban közelednek e csoporthoz mind az ún. „népi”, mind az egykori polgári irodalom erői. Az előadást követő vitában *K. Nagy Magda*, *Garamvölgyi József* és *Czine Mihály* az egyes írói csoportok határainak elmosódó, nem éles voltára hívták fel a figyelmet. *Ungvári Tamás* arra figyelmeztetett, hogy íróink újabb pályáját felszabadulásunktól napjainkig kell számbavenni, mert egyes kisebb korszakok alapján esetleg torz kép alakulhat ki. *Diószegi András* irodalmunk derékhadának biztató kilátásairól szólt, ugyane problémát érintette inkább kritikailag *Szabó György*. *Illés László* arra hívta fel a figyelmet, hogy a polgári irodalom egészséges átalakulásával egyidőben nem szabad figyelmen kívül hagyni, különösen a kritikai életben a marxista frazeológia mögött feltűnedező nem jó-hiszemű polgári szemléletet. *Bodnár György* véleménye szerint irodalmunk jövődjének kialakítása érdekében helyesebb lenne nem ragaszkodni bizonyos „csoport”-szemlélethez, hanem fenn kellene tartani az egykori „utitárs”-irodalom fogalmát, mert ez szélesebb, árnyaltabb megítélést tesz lehetővé.

Az Intézet Tudományos Tanácsa március 7-én tartotta első ez évi ülését. Megvitatásra került az Intézet 1959. évi munkájáról készült jelentés, valamint az Intézet és az egyetemek közti kapcsolatok elmélyítését szolgáló javaslat. A Tanács tagjai értékes szempontokkal járultak hozzá az intézeti munka értékeléséhez, valamint a folyamatban levő munkálatok kérdéséhez.

Március 11-én és 14-én az Intézet ideológiai konferenciáinak keretében az Intézet munkatársai megvitaták a MSzMP VII. kongresszusának tanulságait, különös tekintettel a kulturális politika kérdéseire. A konferenciákat *Köpeczi Béla* vezette.

*

Helyreigazítás

A *fiatal Ady nyomában* c. cikkembe (ItK 1960. 1. sz. 29. l.) sajtóhiba csúszott be. Ady, mint a vonatkozó jegyzetből is kiderül, nem 1904-től, hanem 1905-től szakít a hármaspont használatával.

Legyen szabad ez alkalomból egy másik munkám tipográfiai hibájára is rámutatnom: A *magyar költészet Petőfitől Adyig* c. könyvemben a Komjáthy Jenőre vonatkozó fejezet tipográfiai elkülönítése nem megfelelő s így az a téves látszat keletkezhet, mintha a forradalmi lelkű, de polgári Komjáthyt a szocialista költők közé sorolnám.

Komlós Aladár

Szemle

Régi Magyar Költők Tára, XVII. század I. (<i>Bán Imre</i>)	250
Hatvany Lajos: Ady. I—II. (<i>Varga József</i>)	255
Hegedűs Nándor két könyve Ady nagyváradi éveiről (<i>Varga József</i>)	260
Nagy Lajos: Író, könyv, olvasó (<i>Bata Imre</i>)	262
Radnóti Miklós. 1904—1944. (<i>Vezér Erzsébet</i>)	267
Rejtő István: Az orosz irodalom fogadtatása Magyarországon (<i>Zöldhelyi Zsuzsa</i>)	269
Gáldi László: Szenczi Molnár Albert zsolttárverse (<i>Péczely László</i>)	271
Nyelvünk a reformkorban (<i>Szaunder József</i>)	274
Ivan Csemicki (Janus Pannonius): Pjesme i epigrami (<i>Gerézdi Rabán</i>)	277

*

Károli Gáspár válogatott munkái. — Bethlen Miklós önéletírása. — A magyar jakobinusok. Iratok, levelek, naplók. — Hajnóczy József közjogi politikai munkái. — Gvadányi József: Egy falusi nótárius budai utazása. — Mezei Márta: Történelem-felfogás a magyar felvilágosodás irodalmában. — Riedl Frigyes: Arany János. — Karl-Heinz Jügel: Ungarländische Studenten an der Universität Jena in den Jahren 1882—1918. — Péter László: Espersit János. — Fábry Zoltán: Pravda myslienky a mieru. — Új Élet naptár 1959. — Shiller Magyarországon (<i>Jenei Ferenc, Tarnai Andor, Kovács Győző, Hegedűs András, Sziklay László, Kispéter András, Láng József, Mádai Antal</i>)	280
--	-----

Az Intézet életéből

Külföldi kongresszusok 1959-ben	289
Külföldi tanulmányutak 1959-ben	293
Intézeti hírek 1960. január 1.—március 15.	303

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Дь. Баднар</i> : О деятельности Йожсфа Реваи	141
<i>Л. Иллеш</i> : Критическая деятельность журнала «Уй Ханг» II.	160
<i>Б. Г. Немет</i> : О начальном периоде газеты «Пешти Напло»	174
<i>А. Тарнаи</i> : Секфю и история литературы «безнациональной эпохи»	189

Краткие сообщения

Дискуссия

<i>А. Диенеш</i> : Неоспоримое месторождение Петёфи: Кишкёрёш (Ответ на статью открывающую полемику по спорному вопросу Карой Мезёши)	206
---	-----

Документация

<i>А. Грос</i> : Янош Йоб, спаситель драмы Балашии	223
<i>Б. Сент-Иваныи</i> : Первая публикация Матьяша Бел и его многоязычные, случайные юношеские стихотворения	227
<i>Т. Теглаш</i> : К некоторым вопросам столетнего произведения «Сегень газдагок»	235
<i>Ф. Колта</i> : Несколько неизвестных сочинений Дюлы Ревичко	240
<i>Л. Петер</i> : Статья Ади об исчезновении Дюлы Юхаса из Левы	245

Обзор

Сборник древних венгерских поэтов, XVII. века I. (<i>Имре Бан</i>)	250
<i>Л. Хатвани</i> : Ади I—II. (<i>Йожсф Варга</i>)	255
Две книги Нандора Хегедюша о надъварадских годах Ади (<i>Йожсф Варга</i>)	260
<i>Л. Надь</i> : Писатель, книга, читатель (<i>Имре Бата</i>)	262
<i>М. Радноти</i> : 1904—1944 (<i>Эржебет Везер</i>)	267
<i>И. Рейтё</i> : Встреча русской литературы в Венгрии (<i>Жужа Д. Зёлдхейи</i>)	269
<i>Л. Галди</i> : Псаломный стих Альберта Сенци Молнара (<i>Ласло Пецели</i>)	271
Наш язык в эпоху реформ (<i>Йожсф Саудер</i>)	274
<i>И. Цешмицки</i> (<i>Янус Паннониус</i>): Pjesme i epigrami (<i>Рабан Герезди</i>)	279

Из жизни института

Ára: 12.— Ft

Évi előfizetési ára: 40.— Ft

INHALT

Gy. Bodnár: Skizzen zum Laufbahnbild József Révais	141
L. Illés: Die kritische Tätigkeit des „Új Hang“ (II)	160
B. G. Németh: Die Anfangsphase des „Pesti Napló“	174
A. Tarnai: Szekfű und die Literaturgeschichte des „unnationalen Zeitalters“	189

Kleinere mitteilungen

Diskussion

A. Dienes: Die unbestreitbare Geburtsstätte Petőfis: Kiskőrös (Antwort auf den polemischen Aufsatz von Károly Mezősi)	206
---	-----

Dokumentation

A. Grosz: János Jób, Retter des Dramas von Balassi	223
B. Szent-Iványi: Die erste Publikation des Mátyás Bél und seine frühen mehrsprachigen Gelegenheitsgedichte	227
T. Téglás: Zu einigen Fragen des hundertjährigen „Szegény gazdagok“	235
F. Kotta: Einige unebekannte Schriften von Gyula Reviczky	240
L. Péter: Adys Artikel über das Verschwinden von Gyula Juhász aus Léva	245

Rundschau

Ungarische Dichter von ehemals, 17. Jahrhundert. 1. (Imre Bán)	250
Lajos Hatvany: Ady. I—II (József Varga)	255
Die zwei Bücher von Nándor Hegedűs über die Grosswardeiner Jahre Adys (József Varga)	260
Lajos Nagy: Schriftsteller, Buch, Leser (Imre Bata)	262
Miklós Radnóti: 1904—1944 (Frzsebet Vezér)	267
István Rejtő: Die Aufnahme der russischen Literatur in Ungarn (Zsuzsa D. Zöldhelyi)	269
László Gáldi: Psalmvers von Albert Szenczi Molnár (László Péczely)	271
Unsere Sprache im Reformzeitalter (József Szauder)	274
Ivan Cesmicki (Janus Pannonius): Pjesme i epigrami (Rabán Gerézi)	277

Aus dem Leben des Instituts